

MYNDIGHETEN FÖR KULTURANALYS

Plan för arbetet med kulturvaneundersökningar

Redovisning av ett regeringsuppdrag, dnr 2016-84

2016-09-26

Innehåll

Inledning	3
Syfte och principiella utgångspunkter	4
Internationella och nationella kulturvaneundersökningar	5
ESSnet-Cultures domäner och funktioner.....	5
Undersökningar på svenska populationer.....	5
SOM-institutets mätningar och Mediebarometern.....	6
Kulturanalys pilotstudie om barns och ungas kulturvanor i Stockholm 2013.....	6
Andra nordiska kulturvaneundersökningar.....	7
Sammanfattande bedömning och två huvudsakliga alternativ	8
Samlad strategi för kulturvaneundersökningar	9
Kulturvaneundersökningar för vuxna befolkningen	9
Barns och ungas kulturvanor	10
Samverkan med regioner.....	12
Genomförande av kulturvaneundersökningar	14
Samverkan med andra aktörer	14
Nordiska kulturvaneundersökningar	14
Referenser	16

Inledning

Myndigheten för kulturanalys har sedan 2014 i uppdrag att genomföra kulturvaneundersökningar, med särskild redovisning av barns och ungas kulturvanor. I regleringsbrevet för 2016 anges att Kulturanalys ska redovisa hur arbetet fortskrider med såväl genomförandet av kulturvaneundersökningar (med särskild redovisning av barns och ungas kulturvanor), som arbetet med att utveckla kvalitativa och kvantitativa indikatorer för kulturområdet. Redovisningen ska innehålla dels uppgifter om samverkan med andra aktörer, dels tidsplan för genomförande och rapportering. Redovisningen ska lämnas till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) senast den 30 september 2016, och denna PM utgör återslag för uppdraget. Kulturvaneundersökningar är ett viktigt delunderlag för indikatorer på kulturområdet, men arbetet med indikatorer redovisas i särskild PM.

Kostnadsaspekterna berörs inte explicit i denna PM. Förslag till Kulturanalys fortsatta arbete utgår från det anslag som beslutades i budgetpropositionen för 2016. I budgetpropositionen för 2017 är Kulturanalys anslag reducerat med 1,3 mnkr. Konsekvenserna av detta för arbetet med kulturvaneundersökningar har inte kunnat bedömas och arbetas in i denna PM.

Eftersom kulturvaneundersökningar är omfattande och därmed resurskrävande krävs en rad ställningstaganden, avgränsningar och strategiska bedömningar. I denna PM redovisas därför de strategiska vägvalen och vilka konsekvenser dessa får samt planeringen på längre sikt.

Begreppet kulturvanor är centralt men samtidigt saknas konsensus om hur begreppet ska definieras. Varken begreppet ”kultur” eller ”vana” har en entydig betydelse. I en kulturvaneundersökning måste dock begreppen operationaliseras och avgränsas på ett rimligt sätt. I en kulturvaneundersökning med möjlighet till generalisering sätter också undersökningsmetodiken och datainsamlingstekniken gränser för vilken data som går att samla in. Kulturvaneundersökningarna syftar ytterst till att stödja kulturpolitiken och därmed bör kulturvaneundersökningar genomföras så att de bidrar till att beskriva läget och utvecklingen i relation till de kulturpolitiska målen. Metodik i kombination med relevans i relation till de kulturpolitiska målen blir delvis styrande för kulturbegreppets tillämpning och kulturvaneundersökningens utformning. I denna återslag redovisas inte arbetet med begrepp och koppling till de kulturpolitiska målen. I stället hänvisas till den förstudie Kulturanalys publicerade i april 2015.¹

¹ Myndigheten för kulturanalys 2015.

Syfte och principiella utgångspunkter

Syftet med en återkommande kulturvaneundersökning är att förse beslutsfattare, forskare, media och allmänhet med intressant, relevant och ny kunskap – samt data – om hur och i vilken grad olika grupper i det svenska samhället åtnjuter, ägnar sig åt och utövar en mångfald av kulturaktiviteter, och hur dessa mönster förändras över tid. Särskilt ska utvecklingen av kulturaktiviteter hos barn och unga fångas upp. Önskvärt är även att perspektiv som mångfald, tillgänglighet och jämställdhet (MTJ) belyses. Mot bakgrund av detta övergripande syfte kan en rad centrala frågor formuleras som bör utredas i arbetet med kulturvaneundersökningar:

- Relevans i relation till de kulturpolitiska målen. MTJ-perspektiven ska tillgodoses.
- Dra nytta av och relatera till internationella processer. En svensk kulturvaneundersökning bör överväga möjligheterna att tillämpa slutsatserna i ESSnet-Culture Final Report. Det gäller såväl teoretiska ramverk som definitioner, avgränsningar och datainsamlingsmetoder.
- Undersöka om jämförelser med andra (framför allt nordiska länder) är möjlig.
- Barn och unga ska ses som en prioriterad grupp.
- En strävan bör vara att fånga upp vad som skulle underlätta för olika grupper att i större utsträckning ägna sig åt eller utöva kulturaktiviteter.
- En kulturvaneundersökning ska utformas så att trender går att utläsa.
- Riksrepresentativa urval krävs för att möjliggöra generalisering. Bakgrundsvariabler bör finnas med som möjliggör jämförelser mellan olika grupper och analyser utifrån MTJ-perspektiv.
- Val av undersökningsmetodik som möjliggör en så hög datakvalité som möjligt.
- Kostnadseffektivitet bör eftersträvas – det vill säga att i så stor utsträckning som möjligt utnyttja befintliga data förutsatt att dessa håller god kvalitet. Belastningen på uppgiftslämnare bör minimeras.
- Förankring och samverkan med berörda aktörer och intressenter stärker studien och dess relevans.

Analyserna baserade på data från kulturvaneundersökningar bör vara policyrelevanta, det vill säga utgå från nationellt ställda mål och kunna, direkt eller indirekt, ge underlag för beslut. Däremot kan en sådan undersökning knappast sägas innebära någon direkt utvärdering av hela eller delar av kulturpolitiken.

Internationella och nationella kulturvaneundersökningar

I avsnittet redogörs kort för ett urval av relevanta internationella och nationella studier.²

ESSnet-Cultures domäner och funktioner

Såväl ESSnet-Culture Final Report som forskning om kulturella mönster talar för ett brett kulturbegrepp. ESSnet-Culture föreslår att ett brett spektrum av domäner täcks och att frågor om kulturdeltagande finns med, samt att eget kulturutövande bör vara en dimension som fångas. Forskning visar att gränser för vad som är att betrakta som kultur, men även gränser mellan fritid–arbete, produktion–konsumtion, överskrids eller suddas ut och att förändringar i kulturutövande och kulturkonsumtion sker. Här spelar den ökade betydelsen av nya tekniker och plattformar en viktig roll.³

Inom ramen för det europeiska samarbetet kring harmoniserad socialstatistik har ett arbete genomförts med syfte att få mer jämförbara data om kulturvanor. I ESSnet-Culture Final Report föreslås sju områden av kulturellt deltagande: scenkonst, arkitektur, bild, form och hantverk, kulturarv, böcker och tidningar, bibliotek, film och video, radio, tv och internet. Inom vart och ett av områdena har tre funktioner identifierats – besöka/lyssna/titta/läsa, eget skapande och utövande samt samhällsdeltagande och frivilligarbete. Här är det frekvenser av deltagande som mäts och frågorna i förslagen är av flervalsskaraktär.⁴

Undersökningar på svenska populationer

På svenska målpopulationer har ett antal studier genomförts som gett – mer eller mindre utförliga – bilder av kulturvanorna. Det gäller europeiska undersökningar som exempelvis EU-SILC och Eurobarometern. Vidare finns återkommande nationella undersökningar som Undersökningen om levnadsförhållanden (ULF), Barn-ULF, Medierådets undersökning av ungas medievanor och undersökningar i regi av SOM-institutet och Nordicom (Mediebarometern). Det är framför allt SOM-institutets årligen återkommande undersökning som ger relativt hög täckning av kulturfrågor och som samtidigt haft en kontinuitet genom relativt långa trender och i stort oförändrade enkätfrågor och datainsamlingsmetoder.

Vad gäller dessa studier (SOM-institutet och Mediebarometern diskuteras i särskilt avsnitt) kan konstateras att SCB:s levnadsvaneundersökningar (ULF) gått upp i EU-SILC och i stort inte längre innefattar kulturvane frågor, och att Barn-ULF endast innehåller ett mycket begränsat antal frågor med anknytning till kultur.

Medierådets undersökning av ungas medievanor fokuserar hur ofta, hur mycket och varför de unga använder digitala medier. För att få en ökad förståelse för de ungas medieanvändning ställs det frågor om vad de unga gör med sina digitala plattformar. Flera av dessa frågor har kulturanknytning och skulle därmed kunna komplettera en mot barn och unga särskilt riktad kulturvaneundersökning. Senaste studien genomfördes 2014 och hade då ett urval på 4000 barn i åldern 9-18 år och 8000 föräldrar till barn i åldern 0-18 år. Undersökningen har genomförts sex gånger sedan 2005 och hade 2014 en svarsfrekvens på 41 procent.

² En mer utförlig beskrivning av internationella och nationella kulturvaneundersökningar görs i *Kulturanalys 2015*.

³ Brodén 2013, ESSnet-Culture 2012.

⁴ ESSnet-Culture 2012.

SOM-institutets mätningar och Mediebarometern

SOM-institutet och Mediebarometern (båda är knutna till Göteborgs universitet) genomför sedan många år regelbundna mätningar av opinioner, medievanor med mera. En del av frågorna i framför allt SOM-undersökningarna handlar om kulturvanor.

SOM-institutets insamling sker via postenkät under hösten, september–november. Upplägget är detsamma år från år. Undersökningen har genomförts varje år sedan 1986 även om innehållet har förändrats under tiden. Målpopulationen är sedan 2009 personer i åldern 16–85 år. I SOM-institutets undersökning från 2015, som bestod av fem delundersökningar, utgjordes urvalet av 3400 personer i varje delundersökning.

SOM 2015 hade en svarsfrekvens på 51 procent. Tidserierna rörande kulturvanor sträcker sig från 1989. Frågorna om kulturvanor är dock begränsade i antal mellan 1989-2006. Från 2007 utökades antalet frågor om kulturvanor.

I SOM-undersökningen finns ett antal frågor som är relevanta för att belysa kulturvanor. Det handlar om nyheter och medier, internet och sociala medier samt kulturrelaterade aktiviteter intressen och värderingar. Dessutom ställs en rad bakgrundsfrågor (kön, ålder, medborgarskap, civilstånd, barn, hushållstyp, subjektiv klasstillhörighet, nuvarande boendeort, bostadstyp, utlandsvistelse, materiella tillgångar, utbildningsnivå, utbildningsinriktning, inkomst, förändring i ekonomisk situation och hälsa).

SOM-undersökningarna kan sägas täcka det allra mesta som ingår i ESSnet-Cultures domäner och funktioner även om de delvis skär på olika ledder. Det enda som har haft en mer undanskymd roll i SOM-undersökningarna är frågor som rör kulturarv, vilket har lett till att Kulturanalys arbetat för att frågor om detta tagits med i 2015 års undersökning. Enskilda frågor inom de olika domänerna och funktionerna kan också vara utformade på något olika sätt.

Mediebarometern genomfördes första gången 1979 och har sedan dess genomförts varje år. Undersökningen genomförs i form av telefonintervjuer till ett slumpmässigt urval av befolkningen mellan 9–79 år och belyser hur stor andel som under en genomsnittlig dag tagit del av ett antal enskilda medier. Urvalet bestod 2015 av 11440 individer och svarsfrekvensen var 53 procent.

Medieanvändningen studeras oavsett distributionsteknik – radio och tv, webb och mobiltelefon liksom nättidningar och ljudböcker är inkluderade. Det innebär fokus på form snarare än på kulturens innehåll och uttryck. Undersökningen 2015 omfattade ljudmedier, rörlig bild, textmedier, annonsblad/direktreklam, reklam, bok, blogg, dataspel och internet. ESSnet-Cultures domäner inom film, video, tv och internet täcks. Mediebarometern kan därför vara ett viktigt komplement för att förstå olika mediers betydelse.

Kulturanalys pilotstudie om barns och ungas kulturvanor i Stockholm 2013

Kulturanalys genomförde i samarbete med Stockholms stad under 2013 en pilotstudie med syfte att belysa barns och ungas kulturvanor i de tre stadsdelarna Kungsholmen, Hägersten-Liljeholmen och Hässelby-Vällingby. Syftet var också att utveckla mätinstrument anpassade till en yngre åldersgrupp.⁵

Undersökningens områden baserades på ESSnet-Cultures förslag till frågeområden: 1) scenkonst, 2) arkitektur, bild, form och hantverk, 3) kulturarv, 4) böcker och tidningar, 5) film och video, 6) radio, tv och internet. De tre funktionerna besöka/lyssna/titta/läsa, eget skapande och utövande, samhällsdeltagande och frivilligarbete finns med i pilotstudien; den tredje funktionen dock endast i den äldsta gruppen.

I pilotstudien har frågorna ställts på något olika sätt för de tre olika åldersgrupperna 10–12 år, 13–15 år och 16–25 år. Det finns metodologiska skäl för detta, men samtidigt försvåras möjligheterna till jämförelse mellan åldersgrupperna. En annan skillnad i formulering mellan åldersgrupperna är utformningen av skalorna, det vill säga frekvensen av utövande, deltagande etc.

⁵ Kulturanalys 2014a.

Pilotstudien har liksom SOM-institutet använt postenkät som datainsamlingsmetod, och svarsfrekvensen i studien blev 47 procent, vilket får anses vara i nivå med vad man kan förvänta sig med tillämpad datainsamlingsmetod. Generella resultatredovisningar och slutsatser får göras med försiktighet.

Andra nordiska kulturvaneundersökningar

I samtliga övriga nordiska länder har någon form av kulturvaneundersökningar genomförts. De har olika benämningar, fokus, omfattning och innehållsstruktur. Var och en uppvisar rätt stora olikheter jämfört med de förslag som framförs i ESSnet-Cultures slutrapport. I det följande redogörs i korthet för de olika studierna.⁶

Danmark genomförde 2012 den senaste kulturvaneundersökningen, med rubriken *Danskernes Kulturvaner*. Undersökningen har gjorts ända sedan 1960-talet och upprepats med ungefär sex till åtta års mellanrum. Frågebatteriet är relativt omfattande och den har som målpopulationer såväl vuxna som barn och unga (från sju års ålder), samt en översampling av ”nydanskar”. Drygt 5 100 individer har besvarat enkäterna, med en svarsfrekvens på drygt 50 procent. Insamlingsmetoden var enkäter vilka kunde besvaras valfritt via papper, via dator eller via telefonintervju. Föräldrar ombads hjälpa de yngsta barnen med enkäten.

I **Finland** har det gjorts flera mätningar av fritidsvanor, i vilka det ingår en hel del kulturvanefrågor. Den senaste studien Kulturanalys har information om gjordes 2002. Studien genomfördes med datorstödda intervjuer på plats och var därmed förhållandevis kostsam. Cirka 4 600 individer ingick i urvalet och svarsprocenten uppgick till 73 procent. Finland har också genomfört tidsanvändningsstudier som innehåller en del kulturvanefrågor.

Norge har genom Statistisk Sentralbyrå genomfört en kulturbarometer med cirka tre års intervall sedan början av 1990-talet. Senaste mätningen genomfördes 2012. Frågebatteriet är jämfört med de danska och finska undersökningarna mindre omfångsrikt. Bruttourvalet är ungefär 3 400 individer. Undersökningen sker genom telefonintervjuer under cirka fyra månader. Svarsfrekvensen var vid senaste mätningen strax under 60 procent. För gruppen barn och unga har gjorts ett utökad urval.

Kulturbarometern har i hög grad fokuserat på institutioner och hur dessa blivit besökta eller nyttjade. Till exempel ställs frågor om besök på folkbibliotek men inget om läsning och läsvanor. Det finns frågor om eget kulturutövande; inte bara sång och musik utan också teater samt sådant deltagande som bokklubb och filmklubb.

⁶ En mer utförlig beskrivning och jämförelse av undersökningarna görs i Kulturanalys 2015.

Sammanfattande bedömning och två huvudsakliga alternativ

Översikten av existerande kulturvaneundersökningar och statistik om kulturvanor ger vid handen att det knappast finns skäl att anpassa en svensk kulturvaneundersökning till andra nordiska länders kulturvaneundersökningar eftersom dessa inte genomförs med kontinuitet och då de har en delvis annan täckning när det gäller frågeområde och population. Samtidigt finns skäl att överväga nyttan av vissa enskilda frågor inom ramen för dessa undersökningar.

Det främsta skälet till att de olika nordiska kulturvaneundersökningarna genomförs relativt sällan och med brister i kontinuiteten och jämförbarheten över tid är att denna typ av undersökningar är mycket resurskrävande. Av de svenska undersökningarna framstår SOM-institutet som ett alternativ eftersom flera av ESSnets områden täcks, statistiken har långa tidserier och genomförs med nationellt representativa urval med möjligheter att belysa bakgrundsvariablernas betydelse och därmed MTJ-perspektiv.

Vidare förefaller statusen på det fortsatta arbetet inom ESSnet oklar då det i stort sett har varit vilande sedan ESSnet-Culture Final Report publicerades under hösten 2012. Därför är ESSnet i dagsläget problematisk att förhålla sig till.

Mot bakgrund av detta har Kulturanalys ställt två huvudsakliga alternativ mot varandra. Det första alternativet är att genomföra en ny regelbunden datainsamling med god relevans utifrån de kulturpolitiska målen och med utgångspunkt i ett ramverk baserat på en bred förståelse av kulturbegreppet. Detta alternativ bygger på en bedömning att det finns behov av en ny, mer samordnad och långsiktig kulturvaneundersökning. Detta alternativ skulle innebära en ”ny start” för kulturvaneundersökningar, och ett mindre beroende av andra undersökningar rörande den vuxna befolkningens kulturvanor. Det främsta argumentet mot detta alternativ är – på motsvarande sätt – att det bortser från SOM-institutets relativt omfattande material som löpande tas fram och att det dessutom är mycket resurskrävande, vilket innebär stor risk för brister i kontinuitet.

Det andra huvudsakliga alternativet är att etablera ett samarbete med SOM-institutet. Detta alternativ innebär att genomföra löpande beskrivningar och analyser av svenskarnas kulturvanor baserade på existerande kulturvanestatistik och bakgrundsvariabler och att successivt pröva att utveckla kulturfrågorna i SOM-institutets enkäter. Det ger också möjligheter att med stöd i existerande tidserier från 1986 belysa mer övergripande trender. Inom ramen för detta alternativ bör man överväga att komplettera med riktade undersökningar till de populationer som inte täcks av SOM-institutets statistik (exempelvis barn och unga). Kulturanalys bedömning är att detta är det bästa och mest kostnadseffektiva alternativet. Det finns en mängd fördelar med att så långt som möjligt använda befintlig statistik.

Detta alternativ bygger alltså på två fundament. Det ena fundamentet är att det genom SOM-institutet sedan en lång följd av år finns en undersökning avseende åldrarna 16–85 år innehållande ett större antal frågor kring kulturvanor. Dessa frågor bör kunna bilda en bas för en återkommande kulturvanerapportering vad gäller den vuxna befolkningen. Denna bas bör kompletteras med tillägsfrågor i samverkan med SOM. Data från Mediebarometern kan vid behov också nyttjas. Det andra fundamentet är att kunskapen kring barn och unga – såsom en prioriterad grupp – vad gäller vanor och möten med kultur är mycket svag och att det därför finns starka skäl att satsa kraft och resurser på en ny datainsamling för denna grupp.

Fördelen med detta andra alternativ är främst att kostnaderna blir väsentligt lägre eftersom befintliga data och tidserier används. Därmed finns möjligheter att rikta tillgängliga resurser på den population där kunskapsbristen är som störst – barns och ungas kulturvanor. En svaghet med alternativet är att man i ganska stor utsträckning är beroende av de frågor som ställs i SOM-undersökningen, vilket till viss del kan begränsa det erhållna analysunderlaget.

Samlad strategi för kulturvaneundersökningar

En samlad strategi för kulturvaneundersökningar bygger alltså på ett flertal olika aktiviteter, datainsamlingar, bearbetningar, riktade studier och samarbeten med andra aktörer. I huvudsak är det tre större komponenter i strategin: Den första komponenten är en upprepad studie av vuxnas kulturvanor som genomförs på SOM-institutets data om kulturvanor och uppgifter om socioekonomisk bakgrund och boendeort. Analyserna planeras att göras årligen de första två åren och därefter med en periodicitet på två till tre år beroende på resurser. Det kan bli aktuellt att publicera fördjupningsrapporter på specifika teman med tätare frekvens.

Den andra komponenten rör barns- och ungas kulturvanor och dessa kan endast belysas med stöd av nya datainsamlingar. Sådana görs av Kulturanalys inom ramen för en särskilt framtagen och åldersgruppsanpassad enkät och datainsamling som genomförs via skolor.⁷ Eftersom detta är kostnadskrävande studier planeras en periodicitet anpassad till resursläget. Möjligen är en upprepning vart fjärde till sjätte år en rimlig ambitionsnivå.

En tredje komponent är den regionala studien av barns- och ungas kulturvanor. Flera av verktygen för att skapa goda förutsättningar och undanröja hinder för barns och ungas kulturvanor ligger på regional och kommunal nivå. I samverkan med sex regioner genomför Kulturanalys regionalt anpassade kulturvaneundersökningar baserade på den studie som genomförs nationellt.

Kulturvaneundersökningar för den vuxna befolkningen

Förslaget till Kulturanalys fortsatta arbete utgår från det anslag som beslutades i budgetpropositionen för 2016. I budgetpropositionen för 2017 är Kulturanalys anslag reducerat. Konsekvenserna av detta för arbetet med vuxnas kulturvanor har inte kunnat bedömas och arbetas in i denna PM.

I arbetet med vuxnas kulturvanor samverkar Kulturanalys med SOM-institutet kring insamling och genomförande. På så sätt utnyttjas redan av dem påbörjade tidsserier av kulturvanefrågor samtidigt som det är kostnadseffektivt att samverka med en redan befintlig, fungerande administrativ undersökningsapparat som har en hög legitimitet i stort bland allmänheten.⁸

Samverkan består dels i att använda SOM-institutets data, dels i att tillsammans med SOM-institutet utveckla frågor med fokus på kulturvanor. Datamaterialet möjliggör också att beskriva variationer i kulturvanor och skillnader mellan olika grupper och olika delar av landet. Studien är riktad till ett nationellt representativt urval i ålderskategorin 16-85 år. Ett allt mer besvärande problem är de sjunkande svarsfrekvenserna i SOM-institutets statistik. Detta är dock ett problem som gäller alla undersökningar med liknande utformning och SOM-institutets bakgrundsvariabler gör det möjligt att i viss mån korrigera för ett ökat bortfall.

De aktiviteter som kan belysas med hjälp av SOM-statistiken får sägas motsvara ett ganska traditionellt kulturbegrepp. Kulturaktiviteterna kan grovt delas in i kultur som upplevelse eller kultur som utövande. Undersökningen speglar vilka aktiviteter som är vanligast i såväl publika sammanhang som privat i hemmet. Det handlar exempelvis om aktiviteter som rör text, bild, musik, museer, dans, teater och annan scenkonst. Även deltagande i studiecirkel finns med.

En övergripande bild av kulturvanor är att de förändras relativt långsamt. Ett möjligt undantag från denna generella trend är kulturvanor som är nära förknippade med tekniska förändringar som digitalisering. Mot bakgrund av detta och av kostnadsskäl är det rimligt att följa upp SOM-statistiken med några års mellanrum, exempelvis vart tredje år, och att pröva att utveckla de delar som fokuserar på digitaliseringens

⁷ Datainsamlingen bygger på samma metodik som exempelvis tillämpas för de större internationella kunskapsmätningarna som PISA, TIMSS, PITLS och ICCS. Se Kulturanalys 2015 för en beskrivning och för ytterligare referenser.

⁸ För en utförligare beskrivning av studiens täckningsområde, population, genomförande och resultat, se Kulturanalys 2016a.

konsekvenser på kulturvanor genom tilläggsfrågor eller för ändamålet riktade och specifikt utformade kompletterande undersökningar. För att öka det forskningsmässiga intresset för kulturvanor och därmed fördjupa analyserna samverkar Kulturanalys med forskare.

Tidsplan -2019

Ett samarbete med SOM-institutet etablerades 2014. Samarbetet rör såväl statistikleveranser som dialog rörande utveckling av enkätfrågor. Under 2015 samverkade vi även med Mikael Börjesson vid utbildningssociologiska institutionen vid Uppsala universitet som på uppdrag av Kulturanalys genomförde fördjupade analyser av 2014 års SOM-data. Kulturanalys planerar ett liknande upplägg under 2016 där extern forskare gör fördjupad analys på 2015 års data och samma modell kommer att tillämpas i det fortsatta arbetet.

- 2014-2015: Samverkan och avtal med SOM-institutet rörande statistikleveranser och enkätutveckling
- 2015: Samverkan med utbildningssociologiska institutionen vid Uppsala universitet rörande metodstöd och fördjupade analyser
- Februari 2016: Publicering av *Kulturvanor* (Rapport 2016:1)
- April 2016: Forskarrapport, *Rummet av kulturvanor. En fördjupad analys av 2014 års SOM-undersökning*
- Oktober-december 2016: Analys av 2015 års SOM-data
- Februari 2017: Publicering av rapport om kulturvanor i ett trendperspektiv
- Mars 2017: Forskarrapport
- 2017-18 samverkan och avtal med SOM-institutet rörande statistikleveranser och enkätutveckling
- 2019: Publicering av rapport om kulturvanor
- Åtterrapporering baserad på SOM-statistik planeras ske med en periodicitet på två-tre år beroende på resurser.

Rapporter -2019

- Januari 2016: Kulturvanor (rapport 2016:1).
- April 2016: Forskarrapport, *Rummet av kulturvanor. En fördjupad analys av 2014 års SOM-undersökning* (Mikael Börjesson, Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, SEC, Uppsala universitet):
- Februari 2017: *Kulturvanor i förändring?* (Preliminär titel.)
- Mars 2017: Forskarrapport
- Februari 2019: Kulturvanor (tema och publiceringsform ännu inte bestämt)

Barns och ungas kulturvanor

Förslaget till Kulturanalys fortsatta arbete utgår från det anslag som beslutades i budgetpropositionen för 2016. I budgetpropositionen för 2017 är Kulturanalys anslag reducerat. Konsekvenserna av detta för arbetet med barns och ungas kulturvanor har inte kunnat bedömas och arbetas in i denna PM.

Kulturanalys kulturvaneundersökningar baserade på SOM-statistik ger en generell bild av kulturvanorna i befolkningen 16-85 år. SOM-statistiken har denna åldersmässiga avgränsning och detta motiveras till stor del av metodmässiga överväganden. De metoder som används för den vuxna befolkningen är inte optimala för barn och unga och metodiken måste också anpassas till olika åldersgrupper inom gruppen barn och

unga. Enkätinstrument och datainsamlingsteknik måste anpassas särskilt till den yngre gruppens språk och livsmiljö.

SOM-statistikens åldersmässiga avgränsning innebär att det finns en betydande kunskapslucka. Gruppen barn och unga är prioriterad i kulturpolitiken både på nationell och regional nivå och det är också i denna åldersfas som kulturvanor kan ta form och där institutioner som skola, föreningsliv, fritid och hembakgrund spelar en särskilt stor roll. En belysning och analys av barns- och ungas kulturvanor är därmed ett viktigt underlag för regeringens kulturpolitik och för förståelsen av gruppens särskilda förutsättningar. Regeringen har under en längre tid haft denna grupp som särskilt prioriterad och ett flertal satsningar adresserar denna grupp och den kontext som den befinner sig i. Skapande skola är ett sådant exempel, satsningen på musik- och kulturskolor är ett annat.

Pilotstudie i Stockholm 2012-13

Redan 2013 påbörjade Kulturanalys arbetet med barn och ungas kulturvanor då vi tillsammans med Stockholms stad genomförde en pilotstudie riktad mot barn och unga. Det arbete som gjordes då har varit viktiga underlag i det arbete som nu bedrivs.⁹ Bland annat har de enkäter som användes i pilotstudien reviderats och vidareutvecklats. Detta har gjorts utifrån de erfarenheter som pilotstudien resulterade i samt det som framkommit i fokusgruppsamtal med barn och unga. Till arbetet har också knutits en referensgrupp med myndighetsföreträdare och forskare. SCB:s mätexpertis har gjort genomlysningar av de reviderade enkäterna samt genomfört kognitiva intervjuer med barn och unga utifrån dessa reviderade enkäter.

I arbetet med enkäternas innehållsliga aspekter har utöver EU:s ramverk ESSnet och det som har framkommit i referensgruppsarbetet ett vidare kulturbegrepp varit ledande. Mer specifikt betyder detta att vi utöver ett mer traditionellt mätande av kulturvanor även i möjligaste mån har försökt täcka av både samtida kulturaktiviteter, som i stor utsträckning möjliggjorts av digitaliseringen, såväl som förändrade former för deltagande och utövande.

Populationer och metod

Kulturanalys genomför barn- och ungastudien inom ramen för skolornas verksamhet. Detta dels för att höja svarsfrekvenserna och dels för att det är ett kostnadseffektivt sätt att nå ut till ett större antal respondenter. Dessutom har anställda vid Kulturanalys sedan tidigare stor erfarenhet av denna typ av datainsamlingar och de komplexa datamaterial som de genererar. Genomförandet av denna studie sker under en period mellan slutet av 2016 och början av våren 2017.

För själva genomförandet i logistisk och administrativ bemärkelse samverkar Kulturanalys med SCB. Det finns flera skäl till detta, men två viktiga sådana är 1) SCB:s erfarenheter av genomförandet av undersökningar inom ramen för skolornas verksamhet samt 2) den unika möjligheten att få högkvalitativa bakgrundsdata från register påkopplade på datamaterialet efter genomförd empiriinsamling. De yttre ramarna för denna samverkan med SCB fastställdes under våren 2016.

I ett första steg görs ett nationellt representativt skolorval och därefter hämtas klasslistor in från respektive utvald skola så att en klass per skola kan slumpas fram. Eleverna i dessa framlumpade klasser är sedan de som kommer besvara enkäterna. Det administrativa arbetet i anslutning till genomförandet gör det möjligt för SCB att koppla kulturvanedata till bakgrundsdata från registeruppgifter, så som till exempel föräldrarnas utbildningsnivå. Därmed blir den analytiska potentialen i datamaterialet hög.

Studien har tre målpopulationer: elever i årskurs 5, elever i årskurs 8 och elever i andra året i gymnasieskolan. Vid tiden för studiens genomförande är de flesta eleverna i respektive årskurs i åldrarna 11, 14 respektive 17 år. En viktig anledning till att vi valt just dessa skolår är att eleverna under sitt innevarande läsår inte kommer att genomföra något nationellt prov och därmed minimeras den upplevda bördan, för elev så väl som skolpersonal. Vidare bör det tilläggas att vi valt att inte gå ner längre i ålder än årskurs 5 på grund av att forskningen visar att det går en gräns vad gäller kognitiv mognad vid 11-12 årsåldern.¹⁰ Mätandet av ännu yngre elevers kulturvanor skulle 1) öka komplexiteten i operationalisering

⁹ Kulturanalys 2014.

¹⁰ Socialstyrelsen 2015.

av frågeställningar samt 2) minska möjligheten till komparativa jämförelser skolåren emellan. I de nationella urvalen kommer klasser från mellan 80 och 100 skolor att ingå i respektive årskurs.

Tidsplan -2019

- 2013: Pilotstudie av barns och ungas kulturvanor i delar av Stockholm (publicerades 2014)
- 2014-16: Utveckling av metod, enkät och undersökningsdesign, referensgrupper och enkättester
- Oktober 2016: Enkäternas layout fastställs
- Senhösten 2016/början av 2017: Empiriinsamling genomförs
- Tidig vår 2017: Datamängder och kodbok upprättas
- Vår 2017: Analys- och rapportarbete påbörjas
- Hösten 2017: Publicering av rapport
- Studien planeras att upprepas (och i behövliga delar revideras och kompletteras) c:a vart 3-5 år

Rapporter -2019

- 2014: Barns och ungas kulturvanor: Redovisning av en pilotundersökning i Stockholms stad 2013.
- Oktober 2017: Barns och ungas kulturvanor i Sverige

Samverkan med regioner

När det gäller barns och ungas kulturvanor är det regionala och kommunala perspektivet särskilt intressant. Många av de politiska verktyg som är verkningsfulla för denna grupp finns på regional och kommunal nivå, eller i samspelet mellan dessa nivåer. Skolan, fritidsliv, föreningsliv och lokala kultursatsningar har stor betydelse för barn och unga.

Kulturanalys har därför bjudit in regionerna till samverkan kring genomförandet av en kulturvaneundersökning riktad mot barn och unga. Undersökningen kommer ge de samverkande regionerna underlag om barns och ungas kulturvanor i respektive region, komparativa analyser regionerna emellan samt möjlighet att kontrastera de regionala resultaten gentemot vad den nationella bilden visar.

En särskild projektgrupp bestående av Kulturanalys och representanter från de deltagande regionerna har tillsatts för projektets övergripande styrning, samordning, prioriteringar av analyser, rapportutformning och information. De regionala representanterna i denna grupp består dels av kulturpolitiskt strategiska tjänstemän, dels av tjänstemän som är involverade i regionernas utvärderings- och analysarbete. Samverkan innebär i korthet:

- Samarbete kring undersökningens upplägg och genomförande
- Representativa regionala urval
- Möjligheter att jämföra mellan regioner och mellan region och nationell nivå
- Anpassade regionala analyser av barns och ungas kulturvanor
- Dialog och stöd rörande utvärdering och analys i allmänhet

Både den nationella analysen och de regionala bilderna behövs för att få ett allsidigt underlag för politik. En regional lägesbedömning kan få stor betydelse i ett regionalt och kommunalt sammanhang. Underlaget kan ligga till grund för bedömningar av regionala och kommunala satsningar och specifika behov. Jämförelser mellan region och den nationella bilden och regioner emellan kan ge värdefull information som grund för regionala/kommunala åtgärder och kan komplettera studier som redan genomförts på regional/kommunal nivå.

För att de regionala underlagen inte ska bli för svaga sett till den statistiska analysens behov så behöver respektive deltagande regions motsvarande antal skolor vara ungefär 50. För samverkande regioner ges dock möjligheten till regionsanpassade urval. Med detta menas att ifall en region har ett särskilt behov av att få en specifik delpopulation belyst kommer det att finnas utrymme för detta.

Kulturanalys regionala nätverk för kultursamverkansmodellen får en roll som referensgrupp till projektet. Detta nätverk möts två gånger per år.

Deltagande regioner

I dagsläget har sex regioner beslutat att delta i den regionala barn- och ungastudien:

- Västra Götaland
- Skåne
- Stockholm
- Jönköping
- Östergötland
- Jämtland-Härjedalen

Sammantaget är Kulturanalys bedömning att detta är ett mycket intressant urval av regioner. Samtliga tre storstadsområden är med vilket möjliggör omfattande studier utifrån ett storstadsperspektiv. Olika regiontyper finns representerade i studien och spridningen över landet är god. Utöver den regionala nyttan av studier på regionnivå stärks den nationella analysen.

Tidsplan -2019

Tidsplanen för det regionala samarbetet löper i stort enligt samma plan som för den nationella studien om barns och ungas kulturvanor:

- 15 maj 2016: Deadline för ansökan om regional samverkan
- 31 maj 2016: Slutgiltigt besked från Myndigheten för kulturanalys om samverkan
- 15 oktober 2016: Enkäternas layout fastställs
- Senhösten 2016: Empiriinsamling genomförs
- Tidig vår 2017: Datamängder och kodbok upprättas
- Vår 2017: Analys- och rapportarbete påbörjas
- Senvår 2017: Återkoppling till regionerna i form av beskrivningar och enklare analys
- Hösten 2017: Publicering av Myndigheten för kulturanalys rapport samt en mer fullständig återrapportering till regionerna
- Studien planeras att upprepas (och i behövliga delar revideras och kompletteras) c:a vart 3-5 år

Rapporter -2019 (2021)

Former och tidpunkter för rapportering tas fram inom ramen för den gemensamma arbetsgruppen bestående av Kulturanalys och de regionala representanterna. Preliminära planer är att ta fram en rapport som baseras på jämförelser mellan den nationella studien och de regionala studierna. Då de olika regionerna kan ha varierande kunskapsintressen planeras också regionanpassade återrapporteringar.

- Oktober 2017: Barns och ungas kulturvanor i ett jämförande regionalt perspektiv
- September 2021: Barns och ungas kulturvanor i ett jämförande regionalt perspektiv

Genomförande av kulturvaneundersökningar

Samverkan med andra aktörer

Enligt regeringsuppdraget ska Kulturanalys särskilt redovisa samverkan med andra aktörer. Av presentationen ovan framgår att samverkan sker i kulturvaneundersökningarnas samtliga moment. Här redovisas i vilka sammanhang Kulturanalys samrått med olika aktörer.

Referensgrupper

I referensgrupper har följande myndigheter och forskare deltagit:

- Sveriges Kommuner och Landsting, SKL
- Statens medieråd
- Statens kulturråd
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF
- Skolverket
- Svenska Filminstitutet
- Mikael Börjesson, Uppsala universitet
- Åsa Bergman, Göteborgs universitet
- (Ylva Ågren, Stockholms universitet)

SCB

Kulturanalys samverkar med SCB när det gäller metod- och datainsamlingsfrågor.

SOM-institutet

Kulturanalys samverkar med SOM-institutet när det gäller statistikleveranser och enkätutveckling.

Forskning

Kulturanalys samverkar med:

- Utbildningssociologiska institutionen vid Uppsala universitet
- Kulturanalys vetenskapliga råd

Regionala representanter

I den regionala studien samverkar Kulturanalys med följande regioner:

- Västra Götaland
- Skåne
- Stockholm
- Jönköping
- Östergötland
- Jämtland-Härjedalen

Samråd

Sveriges Kommuner och Landsting, SKL

Näringslivets regelnämnd, NRN

Nordiska kulturvaneundersökningar

Kulturanalys har under 2016 fått Nordiska ministerrådets uppdrag att etablera ett nordiskt kunskapscentrum för kulturpolitik. Inom ramen för detta uppdrag prövas möjligheterna till samordnade nordiska kulturvaneundersökningar. När det gäller kulturvanor för vuxna finns det flera undersökningar i de nordiska länderna, vilket naturligtvis är positivt, men de är utformade utifrån varierande ramverk, skillnader när det gäller definitioner och med olika populationer och olika kontinuitet tidsmässigt när det gäller datainsamlingar. Detta försvårar en direkt samordning av nya datainsamlingar på gemensam nordisk basis eftersom respektive land kan förväntas prioritera möjligheter till jämförelser över tid i relation till befintliga nationella kulturvaneundersökningar. En framkomlig strategi kan vara att utgå från de olika kulturvaneundersökningar som finns och lyfta fram de frågor och områden som mäts med jämförbara metoder och frågor. Ett annat arbetssätt kan vara att lyfta fram och jämföra vilka övergripande mönster de olika kulturvaneundersökningar ger trots att de bygger på olika metodik.

Mindre utvecklat är området barns och ungas kulturvanor. Detta är sannolikt en konsekvens av kostnadsskäl och att det metodologiskt är svårare att genomföra kulturvaneundersökningar för den yngre gruppen. De nordiska länderna delar dock ett politiskt och forskningsmässigt intresse för barns och ungas kulturvanor. Barn och unga är prioriterade grupper inom kulturpolitiken och nya kulturvanor etableras ofta i de yngre åldrarna. Närmiljöer som familj, skola, fritid och föreningsliv är av stor betydelse och digitaliseringens genomslag skapar hela tiden nya förutsättningar för denna grupp.

Sammantaget innebär detta att det skulle vara möjligt och relevant att ta fram politiskt och forskningsmässigt relevanta underlag – exempelvis baserad på Kulturanalys studie om barns- och ungas kulturvanor – i en gemensam nordisk kontext. Inom ramen för Kulturanalys nordiska uppdrag kommer detta att diskuteras ytterligare.

Referenser

Brodén, Daniel. 2013. *Kulturvanor i Sverige 1989-2012*. SOM-rapport nr 2013:16. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

ESSnet-Culture. 2012. *ESSnet-Culture Final Report*, Luxemburg: ESSnet-Culture.

Myndigheten för kulturanalys. 2013. *Sverige behöver en ny kulturvanestatistik*. Kulturpolitiska rekommendationer 2013:1. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

Myndigheten för kulturanalys. 2014a. *Barn och ungas kulturvanor. Redovisning av en pilotundersökning genomförd i Stockholms stad 2013*. 2014-06-19. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

Myndigheten för kulturanalys. 2014b. *Förstudie om att integrera mångfalds-, jämställdhets- och tillgänglighetsperspektiv i arbetet med den offentliga statistiken*. Promemoria. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

Myndigheten för kulturanalys. 2014c. *Kulturanalys 2014*. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

Myndigheten för kulturanalys. 2015. *En ny svensk kulturvaneundersökning: bakgrund, överväganden och förslag*. Promemoria 2015-04-15.

Myndigheten för kulturanalys. 2016a. *Kulturvanor*, Rapport 2016:1. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

Myndigheten för kulturanalys. 2016b. Mikael Börjesson, *Rummet av kulturvanor. En fördjupad analys av 2014 års SOM-undersökning*. Promemoria 2016. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

Myndigheten för kulturanalys. 2016c. *Kulturanalys 2016*. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

Socialstyrelsen. 2015. *Litteraturstudie om surveyundersökningar till barn och ungdomar*. Stockholm: Socialstyrelsen.

(Samtliga Kulturanalys rapporter och promemorior finns tillgängliga via myndighetens webbplats, www.kulturanalys.se)